

Джордж БІРМІНГЕМ ПЕРЕКЛАДАЧІ

ОПОВІДАННЯ

З англійської переклав Андрій Євса (Херсон)

У кінці січня, після трьох тижнів штормової погоди, американський барк «Кентуккі» викинуло на мис Каррігві, що прикриває з півночі затоку Баллінтра. Спочатку барк налетів на скелі за милою від суходолу, а вже потім, дуже пошкоджений, був віднесений течією до берега. Капітан та команда врятувалися й дісталися до містечка Баллінтра. Звідти вони всі, крім одного матроса, якому шоглою перебило праву ногу, були відправлені до Ліверпуля. До лікарні робітного дому містечка Баллінтра матроса, в дуже важкому стані, привіз на візку Майкл Гераті. Відразу послали по доктора Вітті.

Матрос виявився сильним, вольовим чоловіком. Він швидко прийшов до тями, його ногу було доглянуто, а персонал лікарні намагався робити все, щоб він почував себе в них якомога краще. Потім звернули увагу на те, що матрос ні з ким не розмовляє і, мабуть, не здатний зрозуміти ані слова зі сказаного йому. Управитель робітного дому, поговоривши із сестрою-хазяйкою та медсестрою, дійшов висновку, що він — чужоземець. Знову послали по доктора Вітті.

— Я подумав, докторе,— сказав управитель,— що ви, ймовірно, зможете поговорити з ним так, щоб він вас зрозумів.

— Не зможу,— відказав доктор. — Я не професійний перекладач, але я не бачу, яка різниця, можете ви з ним розмовляти чи ні. Давайте йому їсти. Він зрозуміє значення запропонованої йому чашки чаю, хоч би яка мова була йому рідною. Це все, про що вам слід подбати. До речі, йому буде тільки краще від того, що ані ви, ані сестра-хазяйка, ані медсестра не сидітимете в нього на ліжку й не теліпатимете язиками з ранку до вечора.

— Найбільше мене турбує, що я не можу дізнатися, якої він віри,— сказав управитель.

— Не розумію, яке значення для нас має його віра,— зауважив лікар. — Помирати він не збирається.

Джордж Бірмінгем (1865 — 1950), ірландський прозаїк, драматург, гуморист. Справжнє ім'я Джеймс Ганні. Народився у Белфасті в родині протестанського священика. 1888 р. висвячений у священики Ірландської протестантської церкви. Брав участь у русі по відродженню і поширенню ірландської мови, т. зв. «Гельській лізі». З 20-х років жив переважно в Англії. Написав понад 80 книг різноманітного змісту — від богословських брошур і трактатів, у яких закликав католиків і протестантів до взаєморозуміння, до популярних свого часу комічних романів та оповідань, написаних у дусі «колоніального ірландського гумору».

Оповідання «Перекладачі» увійшло до збірки оповідань Бірмінгема «Пригоди доктора Вітті», розповідь у яких ведеться від імені провінційного простодушного лікаря Вітті (омонімічний каламбур: whitty — дотепний).

Перекладено за виданням: The Importance of Being Witty. The book of Irish Humour. Raduga Publishers. Москва, 1986.

© Андрій Євса, 2000, переклад.

— Знаю. Але я зобов'язаний вписати його віросповідання до реєстраційної книги. Згідно з правилами, туди треба вписувати релігію кожного мешканця дому та хворого в лікарні. Якщо я цього не зроблю, в мене будуть неприємності.

— Зі мною дарма про це говорити,— промовив доктор. — Я можу порозумітися з ним не краще за вас, а нога людини, яку ти лікуєш, ніколи не скаже тобі — католик він чи протестант.

— Може, й так,— відказав управитель, якому не подобався такий легковажний матеріалізм,— але якщо я впишу його як католика, а потім з'ясується, що він протестант, здійметься страшенний галас, а якщо я запишу його протестантом, а він виявиться складником, галасу буде ще більше.

Доктор Вітті був людина добра й завжди готова допомогти нехай там кому, хто потрапив у скруту. Він співчував управителю, а крім того, мав природну схильність розплутувати важкі проблеми, тому питання віри матроса його зацікавило.

— Скажіть-но,— запитав він,— а він не мав при собі якогось релігійного символу або молитовника, коли ви його роздягали?

— Ні, не мав. Я сам дивився, а сестра перевірила й кишені. Крім тютюну та старого складаного ножа, там не було нічого.

— Це нам мало що дає,— сказав лікар. — Я ніколи не чув, щоб якась релігія забороняла споживати тютюн або носити при собі складаний ніж. Якби ви знайшли в нього пляшку віскі, це могло б нам допомогти. Ми б уже знали, що він не мусульманин.

— Що ж мені робити?

— А ось що,— відповів лікар. — Я обіду містечко, зберу всіх, хто володіє будь-якою мовою, крім англійської, приведу їх сюди, й хай вони по черзі спробують із ним поговорити. Буде дивно, якщо ми не знайдемо когось, хто зміг би поставити йому просте запитання, яке він зрозумів би.

Спочатку доктор Вітті відвідав готель «Імперіал», де перекинувся кількома словами з Лізі Глінн.

— Лізі,— звернувся він до неї,— ви одержали добру освіту в одному з найдорожчих навчальних закладів, які існують у жіночих монастирях Ірландії. Це правда?

— Так,— відповіла вона. — І одного разу я навіть одержала приз за гру на фортепіано.

— Зараз мені потрібна від вас не гра на фортепіано, а знання мов,— сказав лікар. — Ви, звичайно, володієте французькою?

— Я вивчала її,— відповіла Лізі,— але не скажу, що володію нею вільно.

— Хай це вас не турбує,— заспокоїв її лікар. — А німецької ви не знаєте?

— Німецької я не вивчала.

— Італійської?

— У нас була одна сестра, що знала італійську, але систематично ми італійської не вивчали.

— А російської, іспанської, голландської?

Лізі заперечливо похитала головою.

— Шкода. Та нічого не вдієш. У всякому випадку, ми скористаємося вашою французькою. О шостій вечора ми з вами підемо до лікарні робітного дому. Я хочу, аби ви поговорили по-французькому з матросом із корабля, що зазнав аварії.

— Я не певна, що зможу бути корисною,— сказала Лізі.

— О, будете. Тільки подивіться спочатку французькі релігійні терміни та назви основних релігій французькою мовою. Вам треба буде лише запитати матроса: «Якої ви віри?» — і зрозуміти його відповідь.

Потім доктор Вітті відвідав містера Джексона і пояснив ситуацію йому. Пастор, досить неохоче, запропонував французьку і, здавалося, зрадів, коли дізнався, що французька вже забезпечена.

— Я подумав,— сказав лікар,— що ви, мабуть, знаєте, грецьку.

— Так,— відповів пастор,— але не сучасну грецьку.

— А велика різниця?

— Не знаю. Думаю, що велика.

— І все ж таки, приходьте й спробуйте поговорити з бідолахою стародавньою

грецькою. Гадаю, він її зрозуміє, якщо ви говоритимете повільно. Все, що вам треба,— це дізнатися: католик він чи протестант.

— Якщо цей матрос справді грек,— сказав пастор,— то він, напевне, ні католик, ні протестант.

— Якщо вже хлопець тут, то йому доведеться бути тим або тим. Нехай обере ту з цих двох релігій, яка ближча до його власної. А місіс Джексон не володіє італійською або іспанською?

— Ні, вона, здається, вивчала в школі німецьку, але гадаю...

— Чудово. Я доручу їй німецьку.

— Я певен, вона вже її забула.

— Ет, пусте. Вона згадає. Багато не треба, а до шостої вечора ще є час. Я розраховую на вас обох. До побачення.

— До речі, лікарю,— сказав містер Джексон, проводжаючи доктора Вітті до дверей. — Мені оце спало на думку, що в Стародавній Греції слова «протестант», мабуть, немає.

— Мусить бути. Це одне з найважливіших і найпотрібніших слів у будь-якій мові. Як могли стародавні греки обходитися без нього?

— Немає. Я в цьому переконаний.

— Погано. Але то пусте, ви зможете якось обминути саме слово, пояснивши його значення. Зрештою, ми не можемо позбавити бідолаху нагоди знайти вітку в якійсь релігії. До побачення.

— А ще... слово «католик» у стародавній грецькій означало зовсім не те, що означає воно тепер.

Лікар пішов. Містер Джексон повернувся до свого кабінету і згаяв дві години, борюкаючись із лексикою та граматиною. Увечері він з'явився до робітного дому з цілим жмутом густо списаних папірців.

Черговий візит доктора Вітті був до отця Генагана. Спочатку той узагалі відмовився допомагати.

— Єдина мова, якою я міг би щось сказати,— це латина, але вам вона ні до чого. Навіть один із тисячі матросів, за винятком офіцерів Королівського Військово-Морського флоту, не знає бодай шістьох слів латиною.

— Мені казали,— промовив лікар,— що між латиною, іспанською та італійською великої різниці немає. Той, хто знає одну з них, може непогано зрозуміти й обидві інші.

— Той, хто вам це сказав, сказав неправду,— заперечив священик,— і хай там як, а я не підйду до цього чоловіка, поки не переконаюся, що він католик.

— Не будьте безсердечні, отче. Подумайте про бідолаху, який лежить і не може нікому з нас сказати, якої він віри.

— Я поясню вам, чому я не підйду до нього,— знову заговорив священик. — Свого часу, коли я служив у Дубліні, я часто відвідував одну з лікарень, куди, бувало, потрапляли люди, які, внаслідок нещасливого випадку, втрачали тяму, помирали там і не було відомо — католик ця людина чи протестант. Я миропомазував їх, коли вони були непритомні, вважаючи, що це їм не завдить, навіть якщо вони протестанти. Одного разу я миропомазав бідолаху, котрий, як мені сказали, був при смерті. А хлопець узяв та й одужав. Потім з'ясувалося, що він протестант, більше того — оранжист¹, і, довідавшись про все, він дуже обурився. Сказав, що його мати перевернеться в домовині, коли про це почує, й ще багато іншого в такому ж дусі.

— Тут зовсім інший випадок,— сказав лікар. — Цей чоловік не помирає й помирати не збирається.

— Я не підйду до нього,— знову повторив священик.

— Мені прикро чути це від вас, отче. Пастор Джексон прийде запитати матроса, якої той віри, стародавньою грецькою. Ви розумієте? У місті казатимуть, що протестантський пастор володіє стародавньою грецькою, а ви не спроможні сказати кількох слів латиною. Заради церкви, отче Генаган, скажіть, що ви прийдете.

¹ Оранжист — протестант, член ордену оранжистів, названого на честь Вільгельма III Оранського (1650 — 1702 рр.). Оранжисти не терплять католиків і виступають за збереження британської влади в країні.

Помітивши, що цей останній аргумент похитнув упертість священика, доктор Вітті тиснув далі:

— Я запишу й вас,— сказав він,— на іспанську та італійську.

— Можете записати, але запевняю вас — з того, що я йому скажу, він не зрозуміє ні слова.

— Спробуйте,— мовив лікар.

— Я не хочу клеїти дурня на очах у всіх, щоб задовольнити ваше бажання,— сказав священик. — Запам'ятайте, якщо я погоджуся, то лише за умови, щоб у палаті, крім мене й матроса, нікого не було.

— Там не буде жодної душі. Лише ви удвох. Сказати вам правду, я гадаю, що й у всіх інших буде таке саме бажання. Пастор Джексон, здається, не дуже прагне демонструвати своє знання стародавньої грецької на людях.

Полковник Бересфорд, коли доктор Вітті прийшов до нього, зізнався, що дуже поверхово знайомий з російською.

— Я трохи вивчав російську,— сказав він,— коли жив у Единбурзі. Я довідався, що в університеті навчаються кілька російських студентів, і подумав, що, трохи ознайомившись із російською мовою, зможу одержати краще призначення. Зараз я майже все забув і, крім того, я не вивчав релігійних термінів, але зроблю для вас усе, що зможу. Ви кажете, що всі інші мови вже маєте?

— Гадаю, що так,— сказав лікар і дістав із кишені список. — Французькою розмовлятиме міс Лізі Глінн. Вона навчалася в першокласному монастирському пансіоні й французькою володіє вільно. Грецькою сучасною й стародавньою розмовлятиме пастор Джексон, а німецькою та близькими до неї мовами — місіс Джексон. Італійською, іспанською й португальською — отець Генаган. З вашою російською — відносно повний список.

— Я й гадки не мав,— зауважив полковник,— що ми в Баллінтрі такі поліглотти. До речі, у вас немає норвезької.

— Немає,— погодився лікар,— і, коли подумати, матрос, найімовірніше, є саме норвежцем або шведом. А ви не знаєте норвезької?

— Ані слова.

— Можливо, ви маєте норвезького або шведського словника?

— Ні, не маю.

— Шкода. Я спробував би попрацювати й сам, якби мав словника.

— Я маю лише томик п'єс Ібсена,— сказав полковник.

— Дайте його мені,— попросив лікар. — Я спробую зробити, що зможу.

— Це лише переклад.

— Нехай буде хоч переклад. Ви дозволите мені взяти книжку з собою на якийсь час? У мене є дві години. Можливо, я знайду там щось корисне.

Доктор Вітті пішов додому з книжкою англomовних перекладів Ібсенових п'єс «Росмерсхольм», «Привиди» та «Ворог народу».

О шостій годині вся група мовознавців зібралася у приватній вітальні управителя робітного дому. Доктор Вітті звернувся до них із коротким підбадьорливим словом, підкресливши, що, виконуючи цей акт доброчинності, вони в найкращий спосіб застосовують одержану ними освіту. Потім він чемно запитав місіс Джексон, чи не бажає вона відвідати чужоземця першою. Місіс Джексон, здавалося, не дуже прагнула висловуватися попереду інших. Вона зізналася, що її німецька не досконала і тому вона воліє піти останньою, маючи надію, що з матросом порозуміються якоюсь іншою мовою, перш ніж настане її черга. Бажання всіх інших, як з'ясувалося, повністю збігалися з бажанням місіс Джексон. Зрештою, доктор Вітті вирішив кинути жереб. Першому випало йти полковникові. Повернувшись, він повідомив, що матрос не виявив жодних ознак, що розуміє російську. Після нього пішла Лізі Глінн і мала такий самий успіх зі своєю французькою.

— Я не певна, що говорила правильно, але певна, що зі сказаного мною він не зрозумів ні слова.

Містер Джексон старанно систематизував свої нотатки, й лікар провів його до дверей палати. Містера Джексона матрос також не зрозумів.

— Я знав, що з мене пуття не буде,— сказав він, повернувшись. — Гадаю, сучасна грецька абсолютно відрізняється від тієї, яку я знаю.

Отець Генаган з його латиною також зазнав цілковитої поразки. Він вийшов роздратований і висловив сумнів щодо розумових здібностей хворого.

— Як на мене,— сказав він,— то матрос з'їхав з глузду. Мабуть, йому не лише перебило ногу, а й ударило по голові. Мені здалося, він би все розумів, якби в нього було гаразд із тямкою.

Почувши таку думку про стан матроса, місіс Джексон розхвилювалася. Вона сказала, що не має досвіду спілкування з божевільними, набувати його теж не хоче й тому відмовляється від своєї обіцянки звернутися до матроса німецькою мовою. Зрештою, вона погодилася, але тільки за умови, що при цьому буде присутній її чоловік. Повернувшись через п'ять хвилин, вона рішуче запевнила, що німецької матрос зовсім не знає.

— Тепер ваша черга, лікарю,— сказав полковник. — Ідіть до нього з вашою норвезькою.

— Справа в тому,— сказав доктор,— що з трьох перекладених п'єс, які ви мені дали, я зміг узяти лише одне норвезьке слово. Але, як це часто буває, це дуже корисне слово. Норвезькою мовою «священик»,— переможно виголосив він,— буде «пастор». Більше того, я знайшов там прізвище одного з їхніх священиків. Якщо матрос — норвежець і мав звичку відвідувати театр, він, певно, згадає пастора Мендерса.

— Це просто чудово, що ви викопали ці слова з узятої в мене книжки,— сказав полковник,— але я не бачу, як вони допоможуть вам дізнатися — протестант наш приятель із переламаною ногою чи римський католик.

— Допоможуть, якщо розумно їх використати і якщо цей хлопець — норвежець, а я не бачу, ким він ще може бути.

— Він може бути турком,— сказав отець Генаган.

— Не може. Я налив йому сьогодні вранці півсклянки віскі, й він спокійно його випив. Якби він був турком, йому б стало погано від одного запаху спиртного. Ми маємо підстави припустити, що він, як я вже казав, норвежець, а якщо це так, я з ним порозуміюся. Отця Генагана і вас, містере Джексон, я прошу піти зі мною.

— Я вже був двічі,— сказав містер Джексон. — Ви справді вважаєте, що мені треба...

— Я більше не проситиму вас розмовляти стародавньою грецькою,— сказав лікар. — Вам нічого не треба буде робити, лише спокійно стояти там, де я вас поставлю, і зробити приємний вираз обличчя.

Він узяв священика й пастора попідруч і повів їх коридором до палати, де лежав хворий матрос. Там він поставив їх по обидва боки ліжка, а сам став у ногах. Матрос глянув на священика й перевів погляд на пастора. Потім подивився просто в обличчя лікарю й ледь помітно моргнув лівим оком. Доктор Вітті був майже певний, що матрос моргнув, але моргати в того не було ніякої причини, й лікар вирішив, що то було нервове сіпання.

— Пастор,— виразно мовив лікар, показуючи на отця Ганагана.

Матрос глянув на священика відсутнім поглядом.

— Пастор,— знову повторив лікар, показуючи пальцем на містера Джексона.

Матрос повернув голову й подивився на містера Джексона, але з його обличчя не було помітно, що він щось розуміє.

— Виберіть цього або того,— сказав лікар. — Ми жодною мірою не бажаємо впливати на вас, але, перебуваючи тут, ви повинні сповідувати якусь релігію, а ці священики — представники двох релігій, які ми маємо. Ви повинні вибрати одну з них, бо інакше наш управитель матиме великі неприємності за те, що не зареєстрував вас. Чорт забери! Не схоже, щоб цей йолоп зрозумів бодай одне мое слово.

Матрос знову моргнув, цього разу правим оком.

— Не робіть так,— сказав лікар,— це відвертає вашу увагу від моїх слів. А зараз слухайте мене. Пастор Мендерс! — і він показав на священика. — Пастор Мендерс! — і він показав на пастора.

Ні отець Генаган, ні містер Джексон ніколи не читали п'єси «Привиди» — і це було на краще. Якби читали, то могли б образитися на те, що лікар називає їх цим ім'ям. Матрос, судячи з усього, теж її не читав. «Мендерс», здавалося, означав для нього не більше ніж «пастор».

— Нема чого стовбичити тут цілий вечір,— сказав отець Генаган. — Ви просили, щоб я зробив приємний вираз обличчя, і я це зробив. Я не мав такого

приємного виразу на обличчі дуже давно, відтоді як минулого літа мене попросив це зробити фотограф, але я не бачу з того ніякої користі.

— Годі,— сказав лікар. — Я зробив усе, що міг. Зараз я схильний думати, що цей хлопець — лапландець або ескімос. Якби він був датчанином, шведом, норвежцем чи навіть фінном, то зрозумів би мене.

— Я ж вам казав, відразу по тому, як побачив його,— нагадав священник,— що він не при своєму розумі. Гадаю, лікарю, якщо ви дасте йому якісь заспокійливі ліки й повернете йому розум, він виявиться ірландцем. Він схожий саме на ірландця.

Майкл Гераті, який привіз потерпілого матроса з місця аварії, відвідав доктора Вітті наступного ранку.

— Я чув,— сказав він,— що ви вчора зібрали півмістечка, аби спробувати витягти бодай одне слово в хлопця, який лежить у лікарні з перебитою ногою.

— Атож. Ми зверталися до нього всіма мовами Європи, але, боюся, що й тепер я не маю найменшого уявлення, з якої він країни. Нікого з нас він не зрозумів.

— А вам не спало на думку поговорити з ним ірландською?

— Не спало. А що б це дало? Якби він умів розмовляти ірландською, то, напевне, володів би й англійською.

— Ви не заперечуватимете, лікарю, якщо я скажу йому кілька слів?

— Зовсім ні. Якщо маєте час, ідіть до лікарні й скажіть управителю, що це я вас послав.

Через годину Майкл Гераті знову прийшов до лікаря. Він широко всміхався й, здавалося, був задоволений собою.

— Ну що, Майкле, ви його розговорили?

— Я не хотів вам нічого казати, докторе, поки сам не був цілком певний, боявся накликати лихо на незнайому людину, але, тільки глянувши на хлопця, коли його поклали на мій візок на мисі Каррігві, я сказав собі: «Він дуже схожий на бідолаха Еффі Гайнса, який колись зник, тільки трохи від нього старший». Коли я віз його сюди, я подивився на нього ще раз і подумав: «Якщо Еффі Гайнс ще живий, то це він». Ви ж пам'ятаєте, докторе, тоді цей бідолаха не міг і рота розтулити — він надто страждав від холоду, болю в перебитій нозі й усього пережитого. Поглядаючи на нього вряди-годи, поки ми їхали до робітного дому, я прийшов до певного висновку — або він Еффі, або його брат-близнюк, але мисіс Гайнс, яка померла десять років тому, мала тільки одного сина.

— А хто такий Еффі Гайнс?

— Це було ще до вашого приїзду сюди і до того, як отець Генаган став священником парафії, але полковник, певно, знає, про кого я кажу. — Майкл знизив голос до пошепту. — Еффі Гайнс — хлопець, за яким у тяжкі часи, коли застрелили бейліфа¹, полювала поліція, щоб його повісити. Але Еффі зник невідомо куди, хоча казали, що, мабуть, він подався до свого дядька в Америку.

— То він убив бейліфа?

— Ні, він не вбивав бейліфа, і я не думаю, щоб він знав, хто це зробив, хоча міг знати.

— Чого ж він тікав?

— Я ж вам тільки-но сказав. Боявся, що його повісять.

— Продовжуйте,— сказав лікар.

— Так от, коли Еффі, після всіх страждань, прийшов до тями, він відразу зрозумів, де він є. «Це Баллінтра чи щось дуже схоже на неї»,— сказав він собі. Він дуже боявся, що потрапить до рук поліції, якщо та дізнається про нього, а тому вирішив: «Я вдам, ніби не розумію ані слова з того, що мені кажуть, щоб принаймні ніхто не почув мого голосу». Так він і повівся, але одного разу ледве втримався від сміху — це коли ви поставили священника й пастора по обидва боки ліжка й двічі повторили: «Пастор»...

— Про це не обов'язково,— сказав лікар.

— Якщо вам неприємно, не буду. Тільки я був би вдячний, якби ви пояснили мені, чому ви називали їх обох Мендерсами. Еффі щойно мене запитував: «Май-

¹ Бейліф — представник короля, наділений судовою й адміністративною владою; зберглюся як почесне звання деяких суддів.

кле, хіба прізвище нашого пароха Мендерс?» «Ні,— відповів я йому,— його прізвище — Хенанган». «Дивно,— сказав він. — То Мендерс — мабуть, прізвище пастора?» «Ні,— сказав я,— прізвище пастора — Джексон. Тут ніколи не було ані пастора, ані священика на прізвище Мендерс». «Дивно,— знову сказав він,— а лікар називав їх обох Мендерсами».

— Отже, він увесь час розумів кожне, сказане йому нами, слово? — запитав лікар.

— Не кожне. Далеко не кожне,— відповів Майкл. — Будучи матросом, він побував у багатьох куточках світу. Він сказав, що досить добре розумів те, що сказала міс Глінн, і знав, що дружина пастора говорила голландською, хоча й не знає, що саме вона сказала, бо то була не та голландська, яку він звик чути. Полковник порівняно непогано говорив російською. Еффі був там якось протягом року, отже дещо знає; але він сказав, що хай буде проклятий, якщо міг бодай здогадатися, що говорили священик та пастор, але хотів би знати й просив мене запитати вас.

— Я піду й сам із ним побалакаю,— сказав лікар.

— Якщо ви заговорите з ним ірландською, він відповідь вам,— запевнив Майкл.

— Заговорю ірландською, якщо він так хоче,— погодився лікар. — Але чому він не розмовляє англійською?

— Він трохи боїться,— відповів Майкл Гераті. — Гадаю, у нього буде більше довіри до вас, якщо ви заговорите з ним ірландською, тим більше, що вам однаково, якою говорити. Він просив мене передати вам — добре, що я не забув,— якщо помре, то скажіть отцю Генангану, що він католик, а якщо залишиться живим, то щоб ніхто, крім вас і мене, не знав, що він тут.

Доктор Вітті пішов до робітного дому, попросив медсестру вийти з палати й сів біля Еффі Гайнса.

— Скажіть,— запитав він,— чому ви не сказали мені, хто ви? Я б вас не виказав.

— Я пожалкував, що не зробив цього,— сказав Еффі,— коли побачив, скільки завдав вам клопоту. Зібрати сюди всіх отих леді й джентльменів, щоб поговорити зі мною,— було занадто. Зі мною такого ніколи не траплялося і пробачте, що я накинув вам стільки роботи.

— Чому ж ви відразу мені всього не сказали?

— Я робив усе, що міг. Ви ж помітили, коли привели до мене священика й пастора, що я двічі моргнув вам, говорячи цим: «Докторе, якби я знав, що зможу вам довіритися, я сказав би вам правду цієї ж хвилини». Я був певен, що ви зрозуміли мене, коли я моргнув удруге, навіть якщо не зрозуміли після першого разу.

— Я зовсім не так зрозумів ваше моргання,— сказав лікар. — Я подумав, що то нервовий тик.

— Дивно, що в них обох, у священика й пастора, прізвище Мендерс.

— Облишмо це,— сказав лікар.

— Звичайно, облишмо, якщо ви так хочете. Та, все ж таки, це дивно, і я був би радий знати правду, бо, мабуть, це дуже незручно — мати одне прізвище, та ще й таким особам, католикові й протестантові. Скажіть, докторе, чи є небезпека, що мене забере поліція?

— Ніякої. Ваша справа, хоч би що там було, давно забута.

— Ви певні?

— Атож.

— У такому разі, як тільки зможу, піду подивитися на рідні місця. Мені хочеться знову побачити їх. Скільки разів, перебуваючи в якійсь далекій чужій країні, я мріяв знову побачити Баллінтру, будинок, у якому жила моя мати, сліди, залишені вслюкама, на яких возять із болота торф. Чи це все ще існує?

— Гадаю, так.

— Господь милосердний,— сказав Еффі. — Адже я давно вже втратив надію все це хоч раз побачити.

